בס״ד

ושבתי בשלום

עיון במאמר הראשון לפרשת ויצא

בספר תורה אור, מאת אדמו״ר הזקן

למד: יהושע הס

דברי המאמר מובאים בגופן נפרד, כלשונם בתורה אור (פרשת ויצא, המאמר הראשון, נוסח קה"ת). המאמר שואל למה התורה מתעכבת כל כך על האבנים שיעקב לקח, שם מראשותיו והעמיד מצבה. התשובה: האבנים הן האותיות שמהן העולם בנוי, ויעקב אוסף אותן לאות אחת ומעלה אותן, ואחר כך ממשיך בהן את אור ה' בחזרה למטה. מן ההעלאות וההמשכות האלה נולד בסוף צחוק ותענוג, והן שעושות את השלום שבו יעקב שב אל בית אביו.

פתיחה: למה התורה מתעכבת על האבנים

ושבתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים כו'. וצריך להבין השייכות של האבן עם שם הוי' שכשהוי' יהיה לאלקים אז דוקא יהיה האבן בית אלקים כו'. גם צריך להבין כי לשון האבן הזאת הוא לשון נקיבה ומלת יהי' הוא לשון זכר.

המאמר פותח בפסוק שבו יעקב מסיים את הנדר שלו: "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים, והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים". אדמו"ר הזקן שואל שתי שאלות. הראשונה: מה הקשר בין האבן לבין שם הוי', שדווקא כשה' יהיה לאלקים, האבן תהיה בית אלקים? והשנייה, שאלה של לשון: "האבן הזאת" היא לשון נקבה, ו"יהיה" הוא לשון זכר. היינו מצפים שיהיה כתוב "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה תהיה בית אלקים".

ולהבין את כל הנ"ל צריך להקדים ולבאר מ"ש לעיל מניה ויפגע במקום ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וגו' וישם אותה מצבה כו' וצריך להבין ענין האבנים מה הן. וגם מה שהיו תחלה אבנים הרבה כמ"ש ויקח מאבני המקום וגו'.

ויעקב עשה מהן אבן אחת כו'.

כדי להבין את כל זה, אדמו"ר הזקן חוזר לתחילת הסיפור: "ויפגע במקום, ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", ובבוקר "וישם אותה מצבה". ועוד דבר: בתחילה היו הרבה אבנים, וחז"ל דורשים שכל אבן רצתה שיעקב יניח עליה את ראשו, ובסוף הן נעשו אבן אחת.

אדמו"ר הזקן מסב כאן את תשומת הלב שלנו לדגש החזק שהתורה נותנת לאבנים. אילו אני הייתי קורא את הפרשה ומחליט על מה לדבר, מן הסתם הייתי בוחר בחלום של יעקב, בסולם ובמלאכים, דברים חריגים ומעניינים הרבה יותר מאבנים. ואם התורה רצתה רק לספר את החלום, היא לא הייתה צריכה לספר שיעקב לקח אבן ושם אותה מראשותיו, וגם לא שדווקא את האבן הזאת הוא הקים כמצבה. כל ההתעסקות עם האבנים אינה נחוצה לסיפור עצמו.

ויש עוד דבר. בהתחלה יעקב אומר "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים". המקום הוא בית אלקים. אבל בסוף הוא אומר "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים". האבן, ולא המקום. יש כאן דגש חזק שהתורה, וגם יעקב אבינו, נותנים דווקא לאבן, וזה אומר דרשני. על זה אדמו"ר הזקן רוצה להתבונן: מה מקומן של האבנים בעבודת ה' שלנו, בדרך שבה אנחנו מאירים את אור ה' בעולם.

שיבטא אותו בצורה טובה. את זה אנחנו עושים שוב ושוב לאורך כל עבודת הבירורים, עד שנשלים את העבודה, וכל העולם יהיה שלם וירגיש חלק מן ההארה של ה'.

השלום והתענוג

אני מצליח לאזן בין הרצון שלי להתממש ולהיות קיים באמת, לבין הרצון שלי להיות חלק מן הקדוש ברוך הוא, להיות רוחני, להישאב בתוך האין סוף, להיות חלק ממשהו גדול ממני. אצלי זה כבר אינו סותר: יש שלום בין שתי הנטיות האלה. וכשאני משלים את השלום הזה בכל חלקי הנפש שלי, וכל עם ישראל משלים אותו בכל העולם כולו, אז "ושבתי בשלום אל בית אבי".

אז כל ההתנהלות בעולם משתנה. מהתנהלות של בירורים, של עלייה, ירידה והמשכה, של התמודדות בלתי פוסקת, להתנהלות שבה יש תענוג תמידי. פשוט כיף לי להתבטא, כי אני מרגיש איך הביטוי מבטא את הנפש שלי ואת הקדוש ברוך הוא, ונעים לי להתבטא פעם כך ופעם כך. מה שהיה קודם בשבילי המקום הפנימי, נעשה, ביחס למקום עמוק יותר, חיצוניות. אני מצליח להזדהות עם היכולת של הקדוש ברוך הוא להיות אינסופי, ועם האופן שבו הוא מתגלה ובורא את העולם כל הזמן. זו ההפיכה של שם הוי' לשם אלקים: לחוות איך הקדוש ברוך הוא מהווה את העולם, ואיך הוא בוחר לעשות זאת ולשמוח בזה, וליהנות מן התהליך.

ובשתי מילים: העליות בעולם הזה כבר לא ייעשו בדרך של עלייה והמשכה מתוך התמודדות, כמו שאמרנו קודם. הן ייעשו כשאני אוסף הכל לתוך הרצון הפנימי שיש לי בכל דבר שאני עושה, ועל ידי זה עולה ומגיע לרבדים עמוקים יותר בנפש. שבת שלום ומבורך.

לקבלת המאמר המבואר בכל שבוע

בוואטסאפ: שלחו הודעה למספר 052-890-3995

או במייל: shuki34@gmail.com

כל המאמרים, ההקלטות והחוברות: maamarim.tzofnat.co.il

נאמר על זה שניים שלושה משפטים. הכתר, באופן פשוט, הוא הרצון. זו החיצוניות של הכתר. ויש פנימיות הכתר, שהיא התענוג. נניח שאני חי בתוך עולם של רגש, ומוטרד מאוד ממה שאני מרגיש. או שאני חי בעולם של מעשה, ומוטרד כל הזמן אם אני מצליח לעשות ואיך זה עובד. הדרך שלי לעלות לעולם פנימי יותר היא לאסוף את כל ההתרחשות שאני חי בתוכה, את העשייה או את הרגשות, ולשאול את עצמי: מה אני רוצה? למה כל הסיפור הזה חשוב לי? מה הנקודה הפנימית בתוכו? למה חשוב לי להרגיש טוב, איזה רגש אני מחפש ולמה?

כשאני מגיע ל"למה", אני מגיע לרצון שלי בתוך כל הדבר הזה, שהוא הכתר של העולם הזה. ואז אני שם לב שהרצון הזה עצמו הוא תוצר של חשיבה פנימית יותר, של משהו עמוק יותר. במילים של קבלה, הוא המלכות של עולם גבוה יותר, השורה התחתונה של עולם גבוה יותר. אני אוסף את כל השלב שבו אני נמצא לתוך הכתר שלו, לתוך הרצון שלו, ואחר כך לפנימיות הרצון, לתענוג: למה כיף לי להיות במקום הזה? ואני שם לב שזה כיף לי מפני שזה תוצר של משהו עמוק ופנימי יותר. ואז אני יכול לעלות לעולם הפנימי ההוא, להתבונן בו ובכל ההתרחשות שבו, ולעשות שוב את אותו תהליך. למשל, לעבור מעולם הרגש לעולם השכל, לעולם של תפיסות עולם, להתבונן בתפיסות העולם שלי, ושוב לאסוף אותן, להגיע למקום פנימי יותר ולטפס לעולם גבוה יותר.

זה נקרא לעשר: לקחת את המדרגה העשירית, ודרכה להעלות את הכל. כמו שהמעשר שאנחנו נותנים לצדקה מעלה את כל מה שאנחנו עושים, ומראה שהכל קשור לקדוש ברוך הוא. ובחלק מן המקומות כתוב ש"עשר אעשרנו", פעמיים, בא לבטא גם את חיצוניות הכתר וגם את פנימיותו, את הרצון ואת התענוג. וכל זה, בסך הכל, בגדר "ודי למבין".

סיכום המאמר

יעקב אבינו, כך התבוננו, הוא החלק בנפש שרוצה לצאת ולפעול בעולם, לממש את הכישרונות, את היכולות, את הפוטנציאל ואת השליחות שהקדוש ברוך הוא נטע בתוכנו. וגם עם ישראל כולו רוצה לצאת לעולם ולהאיר בו את אור ה'. זו הירידה שלנו מבאר שבע לחרן: הנכונות להתמודד עם חרן ועם הקושי הגדול שיש בעולם בחוץ. והעבודה של יעקב היא יו"ד ועקב: לקשור את כל העקב, את כל החלק הנמוך, ליו"ד, לשליחות, לנקודה האמיתית שלנו, שבשבילה באנו לעולם.

האבנים והאות יו"ד

אנחנו עושים את זה כשאנחנו שמים לב שהעולם מורכב מאבנים, שהן גם האותיות: הכללים שהקדוש ברוך הוא טבע בו, ההחלטות שהוא החליט, שהן יציבות יחסית, ובתוכן אנחנו פועלים. ואז אנחנו מתבוננים איך כל זה הוא רק דברים שהקדוש ברוך הוא טבע, וממילא כולם באו לבטא נקודה פנימית ועמוקה יותר שהקדוש ברוך הוא רוצה לומר. זה להעלות את כל האבנים להיות אבן אחת, לשים אותה מראשותינו, להפוך את כל האותיות לאות יו"ד ולהסתכל איך היא באה מן הקדוש ברוך הוא.

המצבה והשמן

אחרי שעשינו את זה, אנחנו חוזרים ונותנים מקום וחשיבות להתרחשות שבעולם, להתרחשות שקודם ביטלנו קצת. במאמר זה נקרא להעמיד את האבן מצבה, כמו אות וא"ו, ולצקת עליה שמן: להתבונן איך הקדוש ברוך הוא רוצה להחיות את העולם הזה, רוצה שיהיה קיים, ורוצה

יעקב: יו"ד ועקב

אך הנה בריש הפרשה כתיב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. פי' יעקב הוא בחי' יו"ד עקב שהוא בחי' המשכת חכמה עילאה שהוא בחי' ' למטה מטה גם בבחי' עקביים.

כדרכה של החסידות, יעקב אבינו אינו רק דמות היסטורית. הוא גם חלק מסוים בנפש, בנפש הכללית של עם ישראל ובנפש הפרטית של כל אחד מאיתנו. וחשוב לזכור שכשאני אומר "אצלנו בנפש", זה תמיד משל להתגלות אלקית. כך אדמו"ר הזקן מסביר את כל ספר בראשית: איך הקדוש ברוך הוא מתגלה בעולם, שלב אחרי שלב, עד מתן תורה בהר סיני, ומשם ההתגלות שלו היא בתוך התורה עצמה. לאורך ספר בראשית ההתגלות עוברת דרך מעשי האבות, שהם סימן לבנים. בכל פעם מתרחשת עוד ירידה לתוך העולם באמצעות מה שהאבות עושים, והם סוללים לנו את הדרך לעבודת ה'.

והחלק השני של ההתבוננות: עם ישראל נבנה כאן, כלומר נבנות בו תכונות נפש ויכולות. בפרשה הקודמת, במאמר "ואלה תולדות יצחק", אדמו"ר הזקן הסביר שאברהם אבינו היה מכניס אורחים ולימד אותנו להאיר את אור ה' בכל מקום בעולם, ויצחק אבינו היה חופר בארות ולימד אותנו לחפור בתוכנו ולגלות את הקדוש ברוך הוא גם במקומות הנמוכים. עכשיו הוא מסביר את יעקב: יעקב הוא יו"ד ועקב, הכוח לחבר את היו"ד עם העקב.

מה היא היו"ד? אדמו"ר הזקן אומר: חכמה עילאה. זו היו"ד הראשונה בשם הוי', שמסמלת את ספירת החכמה. שם הוי' כולו מסמל את עשר הספירות: היו"ד היא החכמה, הה"א הראשונה היא הבינה, הוא"ו היא שש המידות מחסד ועד יסוד, והה"א האחרונה היא המלכות. לכל ספירה יש תפקיד, היא מצביעה על חלק מסוים בנפש. החכמה מצביעה על ההתגלות של עצם הנפש. עצם הנפש עצמו נמצא בדרך כלל בכתר, אבל החכמה היא הנקודה הפנימית של כל נפש ונפש. ולא רק בנפש: בכל עניין, נקודת החכמה שבו היא הנקודה הפנימית שבשבילה העניין נברא. זה מה שהוא בא לומר, זה הסיפור. כשאנחנו רוצים לפרט את זה ולבנות מזה עניין שלם, זו כבר הבינה. כמו אצל אבא ואמא: טיפת הזרע של האבא כוללת בתוכה את התמצית של הוולד, והאמא מפתחת אותה לתינוק שלם. נקודת החכמה היא הנקודה הראשונה והפנימית, העניין עצמו.

ותפקידו של יעקב הוא לקחת את היו"ד הזאת, את הנקודה הפנימית, ולחבר אותה לאורך כל הדרך עד העקב. העקב הוא כל מבנה הנפש שלי, כל הדברים שאני עושה וכל המקומות שאני פוגש, עד המקומות הנמוכים ביותר. לכן יעקב נקרא "בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה", ומידתו היא התפארת, שהפנימיות שלה היא רחמים. רחמים הם הכוח ליצור קשר בין שניים שיש ביניהם פער, בין עליון לתחתון.

יעקב בנפש שלי הוא הכוח לקחת את מי שאני בפנים, את הנקודה הפנימית שלי, להישאר נאמן לה ולהאיר אותה בכל חלקי החיים שלי. זה מה שאני מקבל מיעקב אבינו. ומכאן מתחיל המסע. התורה אומרת שמי שיוצא לדרך הוא יעקב, ובזה היא מלמדת אותי מה לקחת איתי כשאני יוצא. כשאני יוצא לעולם, למקומות לא פשוטים (תכף נראה שזה חרן), אני צריך לצאת בתור אחד שקוראים לו יעקב: מי שיודע לחבר אליו את היו"ד, את הסיבה שבגללה הוא נולד, את השליחות שלו, לקחת אותה איתו, לפעול איתה ולהאיר בה את כל מה שנמצא יותר למטה. זה הלימוד הראשון מכך שמי שיוצא כאן הוא יעקב.

מבאר שבע לחרן

וזהו ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה שבחי' יעקב הוא הממשיך מבחי' באר שבע שהוא למעלה מעלה איהו וחיוהי וגרמוהי חד עד השתלשלות למטה מטה למדרגה היותר תחתונה שהוא בחי' חרן וכאשר יבואר לקמן בעז"ה.

אמרנו מי יוצא. עכשיו: מאיפה ולאן. יעקב יוצא מבאר שבע והולך לחרן. באר שבע, אומר אדמו"ר הזקן, הוא עולם האצילות, שעליו נאמר "איהו וחיוהי וגרמוהי חד", הוא, חייו ועצמו הם אחד. את באר שבע אנחנו כבר מכירים מן הפרשה הקודמת, ושם למדנו שהבאר היא מקום של נביעת מים חיים: אותו מקום בנפש ובמציאות שבו אנחנו מרגישים מחוברים לגמרי לקדוש ברוך הוא, למקור שלנו. לכן יש בו חיות רבה, וכל החיות היא מים חיים, טרייה ושופעת. ממקום מוגן, פנימי וטוב כזה יעקב יוצא, והולך לחרן, שכשמה כן היא: מקום של חרון אף, של קושי ושל גרון ניחר, כמו שאדמו"ר הזקן יסביר בהמשך.

מילה על "איהו וחיוהי וגרמוהי חד". במאמר "פתח אליהו" הסביר אדמו"ר הזקן שעצם הנפש שלנו אינו מצויר בציור מסוים של אישיות. בתוך כל אחד מאיתנו יש נפש שהיא חלק אלוק ממעל, והיא אינה מוגבלת. אבל היא החליטה, כמו שהקדוש ברוך הוא הוציא עשרה תיקונים, את עשר הספירות, להתלבש בצורה מסוימת בתוך המציאות, צורה שתעזור לה לבטא את הנקודה הפנימית שלה.

(אני מזגזג כאן כל הזמן בין הסבר על הנפש להסבר על הקדוש ברוך הוא. הנפש מסמלת כאן את האלקות, את ההתגלות של הקדוש ברוך הוא בעולם, ואנחנו מדברים בשתי מערכות מקבילות: חושבים על הנפש כדי להבין את הקדוש ברוך הוא, ולהפך.)

כשאני מדבר על "איהו וחיוהי וגרמוהי חד" של עולם האצילות, הכוונה היא שאני מרגיש שכל תכונות הנפש שלי וכל הצורה שבה הן מתבטאות חיות לגמרי, חלק ממני, מבטאות אותי. כמו שאדם מרגיש כשהוא בינו לבין עצמו, ולא כשהוא עם אחרים. כשהוא מרגיש טוב עם עצמו ואינו מחשב מה יגידו, ונמצא בהבנה של איך הוא רוצה להיות במצב הטוב שלו.

שלוש המדרגות: איהו, חיוהי, גרמוהי

"איהו" הוא הוא בעצמו, עצם הנפש שאינו מצויר באישיות. "חיוהי" הן תכונות הנפש שלי. נוח לי לדבר על מידת החסד: החיות של מידת החסד היא האהבה שאני מרגיש. "גרמוהי", עצם המידה, הוא החסד שאני עושה, או לפחות רוצה לעשות, הדרך שבה האהבה באה לידי ביטוי. כשהנטייה שלי לאהוב, והדרך שלי לבטא את האהבה בחסד שאני רוצה לעשות, נוסעות יחד בלי חיכוך, אני נמצא בבאר שבע: במקום שבו כל שבע המידות שלי, כל מבנה האישיות שלי, טוב לי בתוכו, הוא מבטא אותי, ויש לי, לפחות בציור שאני מצייר לעצמי, דרכים לבטא אותו גם בתוך המציאות.

בסופו של דבר אגיע למלכות, לשורה התחתונה, אחליט איך אני מתבטא ואצא החוצה. ברגע שאצא, אעבור מעולם האצילות לעולמות נפרדים. אבל בתוך עולם האצילות, הרצון שלי לעשות חסד הוא אני, האהבה שלי והחסד שיוצא ממנה; או אני, היראה שלי והגבורה שיוצאת ממנה. הכל זורם יחד, אחדות אחת.

אני מתבונן על חלק בתוך הנפש שלי ואומר לעצמי: החלק הזה מבטא את הנפש שלי בצורה טובה מאוד. מצד אחד הוא חלק ממני לגמרי, ואין לו שום משמעות בפני עצמו. מצד שני יש לו הרבה משמעות, בתור חלק שמבטא את הנפש. וכך בעולם: יש בו משהו שאני מרגיש שהוא מבטא את הקדוש ברוך הוא. אין לו שום משמעות בלי הקדוש ברוך הוא, ויש לו הרבה משמעות בתור משהו שמבטא אותו. המציאות הזאת מאפשרת לי לראות את שם הוי', איך הקדוש ברוך הוא מהווה כל דבר, בלי שזה יבטל אותי. זו כבר אינה מלחמה כביכול בין שם הוי' לשם אלקים, בין המבט על האחדות של ה' לבין הנפרדות. אני מצליח לראות איך האין סוף מחיה את הסופיים הקטנים, ואיך הוא שמח להתבטא בדרכים שונות.

ואז מתהפך היחס. היום, האופן שבו האין סוף מחיה את העולם הוא המקור, והוא מה שמבטל אותי. והלבוש הוא הכללים והטבע, שאינם אין סוף כלל. אבל כשאני מצליח לעשות שלום בין האין סוף לבין ההתבטאויות שלו, לבין הדרך שבה הוא רוצה להתגלות, אני מסתכל על האין סוף שמעבר לכל זה כעל המקור, ועל האופן שבו הוא מחיה את העולם כעל הלבוש. וכך אצלי בנפש: אני עושה שלום בין כך שהנפש שלי אינסופית לבין כך שבחרתי בהופעה שלי בתוך העולם ואני מתענג עליה. כשאני מרגיש את זה, האופן שבו הנפש שלי מחיה את כל הפרטים שלה נעשה כמו שם אלקים של עכשיו. הוא מה שמאפשר לי להתגלות כמו שאני רוצה, והוא הכיסוי שמאחוריו יש פנים עמוקות יותר, האין סוף עצמו.

האבן תהיה בית אלקים, ועשר אעשרנו

ואזי והאבן הזאת אשר שמתי מצבה כנ"ל יהיה בית אלקים שיהיה בית וכלי לבחי' אלקים דלעתיד שהוא בחי' הוי' עתה.

אני מסתכל על האבן בתור כלי לבחינת אלקים, ובחינת אלקים של העתיד. היום האבנים הן כלי לשם אלקים של עכשיו: שם הוי' מהווה את העולם, ושם אלקים מאפשר לו להיות נפרד. לעתיד לבוא האבן הזאת, הכלים של העולם, יהיו כלי לשם הוי', שיהפוך להיות בחינת אלקים. כלומר הם יהיו כלי למשהו עמוק ופנימי הרבה יותר ממה שהם היום: לתחושה איך הקדוש ברוך הוא מתגלה בעולם בצורה חלקה.

וכל אשר תתן לי הוא לשון עתיד היינו כל עליות שיהיו לעתיד הכל עשר אעשרנו לך בבחי' מעשר כנודע וד"ל:

כאן אדמו"ר הזקן נותן רמז שלא היה אפשר כל כך להבין בלי המאמרים הנוספים שמבארים אותו, ויש בהם יותר מביאור אחד. הכוונה היא שהצורה שבה נעלה לעתיד לבוא שונה מן הצורה שבה אנחנו עולים היום. היום אנחנו עולים בעליות וירידות, הלוך ושוב כל הזמן: אנחנו צריכים להתמודד עם הלמטה כדי שנוכל אחר כך לעלות למעלה. לעתיד לבוא זה עובד אחרת: אני אוסף את כל העולם, את כל החלקים שלי, אל הבחינה העשירית. לכן "עשר אעשרנו". הבחינה העשירית היא הכתר, ומן הכתר אני יכול לטפס לעולם שמעליו, כי הכתר של העולם הזה הוא המלכות של העולם שמעליו.

היציאה מן המקום המוגן

היציאה של יעקב מבאר שבע לחרן היא הנכונות של הנשמה שלנו לצאת מן המקום המוגן והבטוח, מלשבת בבית עם עצמנו ולצייר ציור יפה, אל המקום שבו אני רוצה ליישם אותו, למרות שהעולם החיצוני מתנגד ליישום הזה. מה פירוש מתנגד? קודם כל, הוא אינו מקבל אותו כמובן מאליו. הוא אינו חלק ממני, ואני צריך להתמודד עם דברים אחרים ועם אנשים אחרים. ואצל הקדוש ברוך הוא הכוונה היא לבריאת עולמות נפרדים: הקדוש ברוך הוא החליט לתת בחירה חופשית לנבראים שברא עם תודעה נפרדת, וזו החלטה שלו לצאת מעצמו, מעולם האצילות שלו, אל העולמות התחתונים.

אני מוכן לרדת עד העקב, בלי לאבד את היו"ד, את לב השליחות שלי.

זו היציאה של יעקב מבאר שבע לחרן, וכך הפרשה הזאת, כמו שאדמו"ר הזקן מסביר, עוסקת ביציאה של הנשמה שלנו. אפשר לומר: יציאה מן הרחם, מן הילדות, מן המקום המוגן והפנימי שבו הכל עובד כמו שאנחנו רוצים, כדי לממש את השליחות שלנו בעולם הזה עם הקשיים שבו. וכיוון שמי שיוצא הוא יעקב, אני מוכן לרדת עד העקב, בלי לאבד את היו"ד, את לב השליחות שלי.

צוה ישועות יעקב

וכמ"ש צוה ישועות יעקב. ישועות הם ש"ע נהורין עילאין ובחי' יעקב מחבר וממשיך אותן למטה בבחי' עקביים ג"כ. וגם ישועות הוא מלשון שעה כמ"ש וישע ה' אל הבל וגו' שהוא בחי' ירידת והמשכת אורו ית' למטה מטה כו'.

כאן נוסף מושג שקשור דווקא ליעקב: "צוה ישועות יעקב". למה דווקא יעקב צריך ישועה? ישועה היא כשאני נמצא במצב לא טוב, במיצר, בצרה, והקדוש ברוך הוא מאיר לי פנים ומוציא אותי משם. יעקב הוא החלק בנפש שלוקח את היו"ד, את ההארה העמוקה, את השליחות, ויורד איתה לשטח, ומסתבך שם בעקב, במקומות שבהם קשה להרגיש אור וקשה להרגיש מחובר למעלה. לכן יעקב נזקק לישועה יותר מכל אחד אחר, והישועות שייכות לו.

אדמו"ר הזקן מחבר את הישועה לשני מושגים: ש"ע נהורין, ולשון שעה, כלומר פנייה. נתחיל במושג השני, שהוא פשוט יותר. בישועה הקדוש ברוך הוא עוסק בנו ופונה אלינו. הוא שועה אל שוועתנו, אל תפילתנו, ועוסק איתנו. זו ישועה בפני עצמה: הקדוש ברוך הוא מעורב כאן ונמצא כאן. והמושג הראשון קשור אליו: מעבר לפנייה אלינו, הקדוש ברוך הוא גם מאיר לנו פנים. ש"ע נהורין מופיעים בזוהר הקדוש ואחר כך בארי הקדוש, כהארה שמאירה מפני ה'. יש על כך חשבונות, למה דווקא ש"ע, ולעניינו זה פחות חשוב.

כך יעקב עומד משני הצדדים. הוא זה שזקוק לישועה, שהקדוש ברוך הוא יפנה אליו ויושיע אותו, ולכן הוא מתפלל. והוא גם זה שמושיע את העולם: כשליח של הקדוש ברוך הוא, הוא מאיר את אור פני ה' למטה, בתוך המקום הנמוך.

ברוך הוא מהווה כל דבר בכל שנייה. ואם אני חי בתחושה של "שויתי ה' לנגדי תמיד", ורואה בחוש איך הקדוש ברוך הוא מהווה אותי בכל שנייה, המשמעות היא שאינני יכול לקיים חיים נפרדים בכלל. אין לי תודעה נפרדת. אני תלוי בו לגמרי.

הזכרנו קודם את משל הבוס, ונחזור אליו מכיוון אחר. תארו לעצמכם בוס שאומר לעובד שלו: אתה על סף פיטורים בכל שנייה. אני מסתכל עליך בכל רגע ביום, וכל הזמן אני חושב אם לפטר אותך. אני מתלבט. מה העובד הזה יכול לעשות? הוא אינו יכול לנהל ואינו יכול לקבל שום החלטה. אין לו שום ביטחון, הוא חי כל הזמן תחת איום. ומן הצד השני: אבא שמחזיק את בנו במים, בבריכה, ואומר לו: אני מחזיק אותך. הילד מרגיש תלוי לגמרי באבא, ומפחד לעשות תנועה. רק כשהאבא נותן לו ביטחון, ואומר לו: תקשיב, זה יציב, אתה יכול לסמוך עליי, אתה יכול להתחיל לזוז, הוא יכול לזוז. אם יש לו פחד שהאבא יזוז, הוא אינו יכול לזוז כלל. וכמו הרצפה שהזכרנו קודם: אילו ידענו שבכל שנייה ייתכן שנשים את הרגל ולא תהיה שם רצפה, לא הייתה לנו שום יכולת לזוז, ושום יכולת להיות נפרדים. אלה החיים תחת שם הוי'.

זה מצויר כאן בצורה מאיימת, אבל זה יכול להיות גם חיבוק גדול: להרגיש חלק מחיות גדולה הרבה יותר, שאינה אני. בציור הזה אינני יכול להיות נפרד. ועל זה מכסה שם אלקים, שהוא הטבע. שם הוי' הוא התחושה של ההתהוות המתמדת של המציאות מאת ה', ושם אלקים בגימטריה "הטבע". הקדוש ברוך הוא אומר: עזבו לרגע את זה שאני מחיה את הכל, ותסתכלו אחרת. יש רצפה, והרצפה יציבה. יש חוק המשיכה, והוא יציב. השמש תזרח גם מחר בבוקר, החיים יימשכו, יש כללים ויש טבע. עכשיו, כשנתתי לכם ביטחון, אתם יכולים להיות נפרדים, ואתם יכולים לקבל החלטות על סמך מערכת חוקים מסוימת.

וכמו שאמר בתחילת המאמר, זה נעשה על סמך האבנים, האותיות שבהן הקדוש ברוך הוא ברא את העולם. הקדוש ברוך הוא נתן בעולם כללים שהם כמו אבנים, דוממים, והם מאפשרים לנו להתנהל. כך שם אלקים מכסה על שם הוי', ומאפשר לעולם שאנחנו מכירים להתקיים, ומאפשר לנו, כנבראים בעלי גבול ונפרדים, להיות קיימים בכלל. אילו חווינו רק את שם הוי', הוא היה מבטל כאן את הכל. אבל כל זה נכון לעולם כמו שאנחנו מכירים אותו היום, ואינו נכון לעולם כמו שיהיה כשיתגלה לעתיד ענג העליון.

לעתיד: מה שעתה הוי' יהיה אלקים

והנה כ"ז הוא בבחי' השתלשלות מעלה ומטה וחשך ואור אבל לעתיד שיתגלה בחי' ענג העליון שהוא למעלה מעלה מבחי' ההשתלשלות והוא למעלה מעלה מבחי' שם הוי' ושם אלקים ואזי מה שעתה הוא בחי' שם הוי' יהיה אז בחי' אלקים לגבי בחי' ענג העליון הנ"ל

המציאות שאנחנו מתמודדים איתה עכשיו היא שאם נרגיש ששם הוי' שורה בתוכנו, לא נרגיש קיימים. נרגיש נעלמים לגמרי. אבל אחרי שנעבור את כל התהליך, נבוא ונאמר: רגע, בואו נתבונן. שם הוי' באמת שורה בתוכנו, ומצד שני הוא באמת רוצה שנהיה קיימים. זו ההעלאה וההמשכה שתיארנו קודם.

ונהר יוצא מעדן, ומשם יפרד

אך בהשתלשלות אור ה׳ כ״כ בצמצומים רבים עד שבא גם למטה בבחי׳ חרן נעשה עלמא דפרודא לגמרי וכמ״ש ונהר יוצא מעדן שהוא בחי׳ חכמה עילאה להשקות את הגן כו׳.

ומשם יפרד שכשנמשך משם בהשתלשלות רבות וצמצומים רבים נעשים בחי׳ נפרדים בתכלית.

הציור היפה שבו הנקודה הפנימית שלי מאירה את כולי קל לצייר כשאני עם עצמי, כשאני עוד חולם חלומות או חושב איך אצא החוצה. אבל ברגע שאני יוצא בפועל, אני פוגש דעות של אנשים אחרים, ופתאום גם להם יש מה לומר. אני צריך לעמוד מולם, ופתאום גם אני עצמי אינני נאמן לגמרי לעצמי ואינני יכול פשוט לזרום ולעשות מה שאני רוצה. הגעתי למקום שבו יש דברים נפרדים: תודעה אחרת, שהיא נפרדת ממני, וגם אני נפרד קצת מעצמי, כי אני צריך לשחק תפקיד.

ובבריאת העולם, אדמו״ר הזקן מביא כאן את הפסוק מפרשת בראשית: ״ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים״. העדן הוא החכמה, הנקודה הראשונה, המקום שבו נמצא עיקר התענוג והשמחה, נקודת ההתחדשות: פתאום יש לי רעיון, וזה אני, וזו השליחות שלי בעולם. ממנה יוצא נהר, שבדרך כלל מתואר כבינה, והוא משקה את הגן, שהוא המלכות שבנפש. נקודה פנימית אחת מחיה אישיות שלמה, כמו שאמרנו, ״איהו וחיוהי וגרמוהי חד״. הכל זורם יחד כמו נהר, ויש תחושה שהכל גן עדן, כי הכל עוד קורה בתוכי. אבל ברגע שאני מתחיל לצאת משם ולנסות לתקשר עם העולם החיצוני, ״ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים״, ושם הכל נעשה מורכב הרבה יותר.

מה שיעקב רוצה, ומה ההבדל בינו לבין יצחק

ויעקב אע״ה רצה להעלותם למעלה מעלה שיהי׳ גם למטה בחי׳ יחוד ובטול ממש כמו שהוא למעלה חיוהי וגרמוהי חד כו׳.

יעקב רוצה לעשות את מה שלמדנו בפרשה הקודמת שקיבל מיצחק אביו. יש לו שאיפה להפוך את כל העולם למקום שמגלה את האלקות כמו באלקות עצמה. אפשר לומר: להפוך את כל העולם לגן עדן. ואפשר לומר: שלקדוש ברוך הוא תהיה באמת דירה בתחתונים, שהכל יתגלה כמו שהוא רוצה שיתגלה, כמו שהוא בורא את העולם. שהאמת תצא לאור.

וההבדל בין יעקב ליצחק: יצחק היה חופר בארות, ויושב בתוך ארץ ישראל ואינו יוצא ממנה. יצחק אומר: אני עובד בתוכי עד שהדברים קורים. יעקב אבינו הוא השליח, החלק בנפש שיוצא ליישם את זה בחוץ, גם בחרן.

אבני המקום הן אותיות

ולזאת נאמר ויקח מאבני המקום כו׳. כי הנה נודע שאבנים נקראו אותיות וכמ״ש בס״י שני אבנים בונות שתי בתים שלש אבנים בונות ששה בתים כו׳ להיות כמו שמאבנים הרבה נעשה

קטן וגדול שוים

וע״י ב׳ בחי׳ שלום הנ״ל שהם בחי׳ אתהפכא מחשוכא לנהורא שלא יהיו בבחי׳ עלמין דפרודי רק בבחי׳ יחוד וביטול כמו שהוא למעלה בעולמות עליוני׳ ממש ואזי אשוב אל בית אבי שיתגלה ממילא בחי׳ הענג העליון שהוא בבחי׳ א״ס ממש למעלה מעלה מהשתלשלות העולמות במדרגות רבות מעלה ומטה וחשך ואור. משא״כ לגבי עצמותו ומהותו ית׳ קטן וגדול שוים ממש בלי שינוי וכחשכה כאורה ממש.

כשאני לוקח את כל החלקים בעולם, את כל החלקים שלי, וכל אחד לוקח את כל החלקים שלו, מצטברים כל החלקים בעולם. אדמו״ר הזקן מסביר בתניא שכל העולם כולו שייך בצורה כלשהי ליהודי כלשהו: כל חלקיק בעולם קשור לעם ישראל, למישהו. וכשכולנו מצליחים לקחת את כל חלקי חיינו ולקשר אותם לקדוש ברוך הוא בנחת, בשמחה ובצורה טובה, וזה חזון אחרית הימים, אז אור אין סוף מאיר בהכל. אין תחושה שיש כאן הגבלה. הכל קשור לאור אין סוף. וכשמדברים על אין סוף, קטן וגדול שוים ממש, בלי שינוי.

הזכרנו את החוויה הזאת קודם, כשדיברנו על המורה. במקצוע שלו יש דברים שהוא אוהב לעשות יותר ודברים שהוא אוהב פחות. אבל ככל שהוא חווה את תחושת השליחות, ככל שאני מרגיש שכל דבר שאני עושה בעבודה נחוץ, ואני רואה איך הוא חלק מן התמונה השלמה שמאפשרת לתלמידים לצמוח (בהנחה שניקיתי את כל הדברים המיותרים, וכל מה שאני עושה קשור באמת במאה אחוז למטרה ומבטא אותה), זה התיאור של ״ושבתי בשלום״. כשזה קורה, אין באמת הבדל בין דבר קטן לגדול. אין חושך ואין אור, כי הכל יחד הוא חלק מאותה מטרה, מאותם חיים.

כל חלק בשלמות שלם בפני עצמו, כי הוא חלק מן השלמות שזקוקה לו.

מבחינת השמחה שלי בחיים, ומבחינת התחושה שיש חשיבות למה שיש לי בחיים, אני חי בשווה, בין שאני עושה דבר קטן ובין שאני עושה דבר גדול. זו התוצאה של הסוף: הכל נעשה חלק מאותה תזמורת, מאותה שלמות. ובשלמות, כל חלק שחסר פוגם בה. ומן הצד החיובי, כל חלק בשלמות שלם בפני עצמו, כי הוא חלק מן השלמות שזקוקה לו. לכן לא כל כך משנה לי באיזה מקום אני נמצא בתוך השלמות הזאת. העיקר שאני חלק מן הדבר הנפלא הזה.

כי שמש ומגן: שם הוי׳ ושם אלקים

ואז והיה הוי׳ לי לאלקים כו׳. כי הנה כתיב כי שמש ומגן הוי׳ אלקים שכמו שהמגן הוא נרתק להשמש ומכסה ומסתיר על אור השמש כמו״כ שם אלקים הוא בחי׳ נרתק לשם הוי׳ ומכסה ומסתיר עליו להיות נבראים בעלי גבול ונפרדים בפ״ע משא״כ שם הוי׳ הוא בחי׳ המשכת אור ה׳ למטה כו׳.

כאן אדמו״ר הזקן מזכיר משהו שהוא מסביר באריכות במקומות אחרים, בשער הייחוד והאמונה בתניא ובעוד מקומות: היחס בין שם אלקים לשם הוי׳. שם הוי׳ הוא שמהווה את כל המציאות בכל רגע. כמו שכתוב ״ואתה מחיה את כולם״, ואומר התניא: אל תקרי מחיה אלא מהוה. הקדוש

בית אחד שיכולים לדור בתוכו כמו״כ מאותיות הרבה נעשו תיבות שבהם התלבשו׳ השכל וגם כמו שהאבנים הם בחי׳ דומם שהוא מדרגה היותר תחתונה מכל הד׳ יסודות דצחו״מ כמו כן האותיות לגבי השכל המלובש בהם הם בחי׳ דומם בתכלי׳ שאינם מערך השכל כלל. נמצא מובן מכל הנ״ל שאבנים נקראו אותיות

היציאה של יעקב מן הבית, מבאר שבע, מן המקום המוגן, הטוב והשמח, היא שמביאה אותו להתעסק עם אבני המקום. וכאן מתחיל ההסבר עצמו של ענין האבנים. למה אבנים ואותיות קשורים זה לזה? בשתי צורות.

הצורה הראשונה: אבנים הן חומר גלם שבונים ממנו בתים. אני אוסף אבנים שנראות דומות, אולי מעט שונות זו מזו, ובעיקרון הן ערמה של גושים מחומר קשה. מהן אני בונה בית בכל צורה שארצה, בכל חלוקה של חדרים ובכל כמות. כל בית שארצה, מאותם חומרי גלם. רואים את זה בבית הרבה פעמים בלגו: יש הרבה קוביות שנראות דומות, ואפשר ליצור מהן אינספור צורות. בזה האותיות דומות לאבנים. אנחנו אומרים אינספור מילים ומשפטים, ובונים רעיונות ועולמות שלמים של דברים שאנחנו רוצים לומר, מאותן עשרים ושתיים אותיות. מאותם חומרי גלם אנחנו בונים הכל, כמו שאבנים בונות בתים.

הצורה השנייה חשובה לענייננו לא פחות: האותיות הן דבר דומם. עשרים ושתיים הסימנים האלה ניתנו לנו מאת הקדוש ברוך הוא (הכתב הוא מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות), ואלה עשרים ושתיים אותיות היסוד שבהן העולם נברא. באמצעותן אנחנו מבטאים רעיונות, רגשות ומחשבות, ובכל זאת הן עצמן דוממות לגמרי. כמו שאבנים דוממות בונות בית וכל מבנה שאדם רוצה לבנות, כך האותיות הדוממות בונות מבנים שלמים של שכל, של רגש ושל ביטוי.

לכן כשיעקב לוקח ״מאבני המקום״, הוא לוקח את האותיות של המקום. אפשר לומר: את ה-DNA שלו, את החומר שממנו המקום בנוי. אם מדברים על אבנים, זה מקום פיזי. אם מדברים על אותיות, לקחת את האותיות של מקום פירושו לקחת את התרבות שלו, את הדרך שבה אנשים חושבים בו, את הכללים שלו, את מה שמותר לומר שם ומה שאסור לומר שם. בקיצור, את חומר הגלם של כל מה שמדובר בתוך מקום מסוים: ככה מדברים כאן, ככה עושים כאן, ככה לא עושים כאן. אלה אבני המקום.

יעקב מגיע לחרן ונאלץ להתמודד עם לבן בכלים של לבן

יעקב לוקח מאבני המקום, כלומר הוא עושה עבודה מסוימת (תכף נראה איזו) עם התשתית של המקום. ואם נחזור לפשט הפסוקים בהמשך, ברור שהחלום הזה וכל מה שקורה כאן הם הכנה למה שיקרה לו אצל לבן, וגם הכנה לכל מה שיקרה לנו במשך אלפי שנות קיום העולם, ובמיוחד בגלות. יש כאן יציאה לגלות. יעקב מגיע לחרן ונאלץ להתמודד עם לבן בכלים של לבן: הוא משתמש בכללים של לבן, בצאן של לבן, וגם ברמאות של לבן, כדי להעלות משם ניצוצות. זה לקחת מאבני המקום. ואצלנו פירוש הדבר שאנחנו לוקחים את התרבות שבתוכה אנחנו חיים, בין אם התרבות המערבית ובין אם משהו ממוקד יותר, כמו ישראל של היום, ומתחילים להתייחס אליה ולנסות לראות איך אפשר לקשור אותה לאלקות.

אדם שלם הוא אדם שיש בתוכו שלום בין כל החלקים שלו.

ואצלי בנפש קורית השלמה כזאת. רואים אדם שליו מאוד, שכל החלקים שלו זורמים זה עם זה. הוא מצליח להיות גם בבית וגם בחוץ, הוא נוכח תמיד בכל מה שהוא עושה, ויש תחושה שקורה כאן משהו יפה מאוד. אנחנו מכירים פה ושם אנשים כאלה. אדם שלם הוא אדם שיש בתוכו שלום בין כל החלקים שלו. וזה התהליך שבו כל העולם כולו יהיה בשלום, וישוב בשלום אל יצחק.

שלום שלום לרחוק ולקרוב

והנה כתיב שלום שלום לרחוק ולקרוב והיינו ב׳ בחי׳ שלום שלום מלמטה למעלה והיינו לרחוק שנעשה קרוב שהוא בחי׳ העלאה ממטה למעלה. ושלום מלמעלה למטה היינו בחי׳ ירידת והמשכת אלקות למטה בבחי׳ תורה ומצות כמבואר לעיל במ״ש ויצק שמן כו׳.

יש שתי בחינות של שלום, ולכן כתוב ״שלום שלום״, אחד לרחוק ואחד לקרוב. ודווקא הרחוק לפני הקרוב, וזה תמיד מפתיע. פעמיים שלום מכוונות לשני החלקים העיקריים בנפש. החלק המתממש, החלק שרוצה להרגיש קיים ומשמעותי, הוא החלק הרחוק מן הקדוש ברוך הוא, החלק שנמצא יחסית למטה. השלום שלו הוא שמעלים אותו למעלה: מראים לו איך הוא, בתוכו, קשור מאוד ורוצה מאוד להיות קרוב לקדוש ברוך הוא. ויש גם את השלום ההפוך, מלמעלה למטה: להראות לחלק הרוחני שלי, לחלק שרוצה להתבטל לקדוש ברוך הוא, איך טוב לו להתממש בתוך המציאות.

שלום לרחוק, שמרגיש טוב גם להתקרב, ושלום לקרוב, שמרגיש טוב גם להתרחק.

כשכל צד מרגיש טוב עם הצד השני, זה נקרא שלום לכל צד. שלום לרחוק, שמרגיש טוב גם להתקרב, ושלום לקרוב, שמרגיש טוב גם להתרחק. וכך נוצרת שלמות בשני הצדדים.

ובציור של האבן והמצבה, כמו שהוא מזכיר כאן: השלום לרחוק היה לקחת את כל האבנים, לעשות אותן אבן אחת ולשים אותה מתחת לראש. לקחת את כל המציאות שסביבי ולראות איך הכל בטל לקדוש ברוך הוא, ואיך הכל בסוף הוא רק התגלות של ה׳. והשלום לקרוב הוא להמשיך את הקדוש ברוך הוא לתוך המציאות. זה היה להעמיד מצבה ולצקת עליה שמן: לייקר את המציאות, ולהרגיש איך דווקא כשהמציאות קיימת, עומדת ויש לה מקום, דווקא שם, באמצעות התורה והמצוות שמגלות את האכפתיות של הקדוש ברוך הוא למה שקורה כאן, יש למציאות הזאת קשר עם הקדוש ברוך הוא. קשר טוב, קשר שזורם.

כל העולמות חיים מן המלכות

וכמו״כ הוא למעלה. דהנה כתיב בדבר ה׳ שמים נעשו כו׳.

וכמ״ש מלכותך מלכות כל עולמים. פי׳ שחיות כל העולמות שהם עולמות עד אין קץ וכמ״ש היש מספר לגדודיו. הנה עכ״ז מקור ושרש חיותם אינו אלא מבחי׳ מלכותו שהוא בחי׳ דבר ה׳ כו׳ המחיה ומהוה אותם מאין ליש תמיד.

עד כאן נשמע שהדמיון בין אותיות לאבנים הוא משחק מילים, דרוש נחמד. אבל אדמו״ר הזקן יגיד שההבנה שהאותיות הן כמו אבנים, ושמהן נברא העולם, הכרחית כדי להבין איך העולם הזה יכול בכלל להיברא, ואיך יכולה להתקיים מערכת יחסים בין נבראים נפרדים, בעלי גבול ובעלי תודעה נפרדת כמונו, לבין הקדוש ברוך הוא.

אדמו״ר הזקן אומר כאן יסוד שחוזר אצלו כמעט בכל מאמר. העולם נראה לנו מורכב מאוד, ״עולמות עד אין קץ״ ו״היש מספר לגדודיו״, עשיר מאוד. ובכל זאת הכל מגיע בסופו של דבר ממידה אחת: מידת המלכות של ה׳. למה? כי כל דבר שקיים בעולם קיים מפני שהקדוש ברוך הוא רצה אותו. אפשר לומר שהעולם הוא תמיד תוצר לוואי של הרצונות של ה׳. ״ברוך שאמר והיה העולם״: ברגע שהוא רצה משהו, נעשתה ממנו תוצאה. כשהקדוש ברוך הוא רצה לעשות חסד, נעשה חסד. כמו שמסבירים, ששת ימי הבריאה הם שש המידות: כשהקדוש ברוך הוא מגלה מידה, נברא משהו בעולם כתוצאה ממנה.

מלך אי אפשר להיות על הבהמות ועל העצים.

ומאיזו מידה נברא הדבר הזה, שאנחנו בעלי תודעה נפרדת, שאנחנו עולמות כביכול בפני עצמם, שאנחנו מרגישים שאיננו תלויים בקדוש ברוך הוא? ממידת המלכות. כי מידות אחרות אינן צריכות תודעה נפרדת. אני יכול לעשות חסד עם הבהמות שלי ועם העצים שלי. אני יכול להיות גיבור שכובש את יצרו בתוך עצמו. אינני צריך מישהו מקביל אליי כדי להיות בעל חסד או בעל גבורה. מתי אני צריך תודעות נפרדות, אנשים כמוני שאני יכול לתקשר איתם? כשאני רוצה להיות מלך. מלך אי אפשר להיות על הבהמות ועל העצים. בשביל להיות מלך צריך אנשים שיכולים לקבל החלטות, ושבוחרים להיות כפופים אליי, נתינים במלכות שלי.

לכן כשהקדוש ברוך הוא רצה להיות מלך, תוצר הלוואי של המלכות שלו הוא תודעות נפרדות, עולמות נפרדים. ומה שמחיה את כל העולמות האלה, על כל המגוון והעושר שבהם, מגיע ממקום אחד: מכך שהקדוש ברוך הוא רצה להיות מלך, וממילא נוצרו כאלה שימלוך עליהם. כל החיות של העולמות היא מלכות. אדמו״ר הזקן חוזר על זה הרבה, ובדרך כלל הוא מוסיף שכשאנחנו מתבוננים בזה, אנחנו מתעוררים לרצות להיות קשורים לקדוש ברוך הוא ממקומות פנימיים יותר ולוותר על הנפרדות שלנו. כאן הוא אינו מתייחס לזה. כאן הוא רוצה שנשים לב שהעובדה שהאותיות והאבנים הן יסוד העולם היא נקודה מהותית בדרך שבה הקדוש ברוך הוא ברא את העולם. והשלב הראשון בהבנה הוא שהכל מגיע מן המלכות של ה׳, שהיא גם דיבור: ״בדבר ה׳ שמים נעשו״.

שתי הנטיות

אנסה להסביר את זה בצורה מובנת יותר. יש לי נטייה נפשית פנימית להיות קשור לקדוש ברוך הוא, להרגיש רוחני, ובמקום מסוים להישאב ולהתבטל בו. אני נמשך לזה, זה מושך אותי. הנטייה הרוחנית הפנימית טבעית לאדם. ומצד שני יש לי גם נטייה גשמית חזקה מאוד. הגוף מושך אותי. לא סתם אנחנו מתאווים, לאוכל ולתאוות אחרות: אנחנו רוצים להרגיש את הממשות שלנו. יש לנו בזה חשק גדול ונטייה טבעית חזקה.

ואז אנחנו מרגישים בדרך כלל כל הזמן החמצה. או שאינני רוחני מספיק, או שאני מרגיש שאינני מתממש מספיק, קצת אווירי, מרחף, לא מוצק, לא ממש קיים. אדמו״ר הזקן מסביר בדרך כלל את המקום הזה בנפש כשהוא מדבר על עולם התוהו לעומת עולם התיקון, כמו שהסברנו כמה פעמים במאמרים הקודמים. עולם התוהו מייצג את הרצון החזק מאוד להיות קיים, ועולם התיקון מעדן אותו כל הזמן, ממתן אותו ומחבר אותו לקדושה, כשהוא מקצץ מעט את כנפיו. והרבי מליובאוויטש, כשהוא מדבר על חוויית הגאולה, מדבר על ״אורות דתוהו בכלים דתיקון״: היכולת ללכת עד הסוף עם כל נטייה בנפש, ובכל זאת להיות מתוקן, מאוזן, להכיל את הכל יחד. כאן הדבר נאמר בצורה אחרת: השלום שנעשה בין ההפכים באמצעות תהליך ההעלאה וההמשכה, של אתכפיא ואתהפכא.

העלאה והמשכה בפועל

מה קורה בפועל? נניח שאני מתבונן ברצון שלי להיות גשמי, או בחלק מסוים בתוך הגשמיות: הרצון לאכול טוב, הרצון לבנות משהו בעולם, כל דבר שמייקר את המציאות הגשמית ושאני חושב עליו שהוא יפה וטוב מאוד. אפילו להסתכל על שקיעה. כל דבר שבו אני רואה יופי בתוך העולם הזה. ואז אני מתבונן ואומר לעצמי: רגע, בפנים יושב הקדוש ברוך הוא. ובמובן מסוים אני מבטל את השקיעה היפה, את האוכל הטעים, את המציאות הגשמית. זה יכול להיות גם מבנה חברתי, או מפעל שאני מקים. אני מבטל אותו ואומר: הכל בטל לקדוש ברוך הוא, הכל רק אלקות. זו ההעלאה, כמו שתיאר בתחילת המאמר: להפוך את הכל לאות יו״ד, לשים את זה מתחת לראש ולומר שהכל עוד סעיף בהתפשטות של הקדוש ברוך הוא.

ואז אני אומר: נכון, אבל בסוף הקדוש ברוך הוא עשה כאן שקיעה יפה, אוכל טעים, אפשרות לבנות מפעל יפה שעושה דברים טובים. אם כן זה אינו סתם בטל לקדוש ברוך הוא. יש לזה גם ערך בעיניו. הוא רוצה להתגלות במקום הזה. וכשאני מצליח להתבונן בזה ולומר שזה מגלה פן מסוים של הקדוש ברוך הוא, מה עשיתי? עשיתי שלום בין הרצון שלי לחיות עמוק בתוך העולם הזה לבין הרצון שלי להיות קשור לקדוש ברוך הוא. ולא הייתי יכול לעשות זאת בלי לעבור את התהליך משני צדדיו: גם להבין איך כל הדבר הזה כלום לעומת הקדוש ברוך הוא, איך הכל בטל אליו, וגם להבין איך הקדוש ברוך הוא מתגלה בתוכו.

את זה אני עושה על דבר אחד. זה תהליך של העלאה והמשכה. ובעבודה שלי בחיים אני עושה אותו שוב ושוב, על עוד פיסה בחיים שלי ועוד פיסה, וכך אנחנו משלימים את חלקי הנפש שלנו, עושים שלום בין הנטיות השונות שלנו, וגורמים להכל לשיר יחד. והסיום של הכל, ״ושבתי בשלום אל בית אבי״, הוא כשיש שלום בין כל הנטיות בעולם, בין כל הדברים החשובים שהעולם הזה מייקר ואכפת לו מהם. יש שלום ביניהם, כי כולם מרגישים איך הם מבטאים את הפנימיות של הקדוש ברוך הוא.

למה בעלי גבול חיים מן האותיות: הבוס והרצפה

להיות שהם נבראים בע"ג שיש גבול להשגתן ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'.

ואינם כלל בערך לגבי אור ה' שהוא בבחי' א"ס המתגלה בעולמות עליונים. ולזאת אין יכולים לקבל חיותם רק מבחי' דבר ה' שהם אותיות שנבראו בהם שמים וארץ כו' שהם בחי' דומם לגבי אור א"ס ב"ה וכמ"ש קדוש ה' צבאות וכמארז"ל אות הוא בצבאות שלו

למה העובדה שנבראנו נפרדים, מן המלכות, מחייבת אותנו לחיות דווקא מאבנים ומאותיות? אדמו"ר הזקן מסביר: הנבראים הם בעלי גבול, יש גבול להשגה שלהם, ואין להם ערך לעומת אור ה' שהוא אין סוף. לכן הם יכולים לקבל את החיות שלהם רק מדבר ה', מן האותיות, שהן דומם לעומת אור אין סוף. כלומר, זה שאנחנו בעלי גבול, לעומת הקדוש ברוך הוא שהוא אינסופי, מחייב אותנו לקבל חיות מבחינת הדומם, מן האותיות, ולא מבחינה פנימית יותר.

אני צריך ממך, בתור הבוס שלי, דברים חתוכים. תגיד לי מה החלטת.

אפשר להסביר את זה בפשטות. תארו לעצמכם בעל בית, בוס, שמגיע לעובדים שלו ומתחיל לומר להם: אתם יודעים מה, אולי נעשה ככה, אולי נעשה ככה, בעצם חשבתי ככה, ויש לי חלום כזה ורצון כזה. מה יעשו העובדים? הם עומדים ואין להם מה לעשות. העובד אומר: מה אני עושה עכשיו? איך אני יכול לעבוד? אני צריך ממך, בתור הבוס שלי, דברים חתוכים. תגיד לי מה החלטת. עם ההחלטות שלך אני יכול להתקדם.

וההחלטה היא בסופו של דבר דבר דומם ביחס לכל מה שקרה לפניה. הבוס מגיע אליה אחרי שבתוכו סערו כיוונים רבים, מחשבות רבות ויכולות רבות. והעובד אומר לו: תן לי שורה תחתונה. מי שנמצא מתחת, וחי מתוך ההחלטות של מי שמעליו, אינו יכול להיחשף לכל מה שקורה מאחורי ההחלטה. הוא צריך לקבל החלטה דוממת, כמו אבן. כך גם אנחנו: בלי שהקדוש ברוך הוא יכריע שדברים מסוימים יציבים, שכך הוא רוצה, איננו יכולים לחיות. ברגע שנכנס לעולם האינסופי שלו, האישיות שלנו תיעלם ותימחק, כי אין לנו שום יכולת לעמוד מול האינסופיות הזאת.

או ציור אחר. תארו לעצמכם שהקדוש ברוך הוא היה בא ואומר לנו: תשמעו, הרצפה שמתחתיכם, אני מתלבט, לא יודע אם אני רוצה להחזיק אותה, אולי כדאי שתתפרק לרגע. איך היינו מרגישים? לא היינו יכולים לחיות. היכולת שלנו לחיות באה רק מכך שיש טבע, שהקדוש ברוך הוא קיבל החלטה. זה פירוש "אות הוא בצבאות שלו": בתוך ריבוי החיילים שלו, ריבוי העולמות שברא, הוא עדיין אות, משהו יציב שאפשר לחיות עליו.

בסיפור הרבה התרחשויות, ה"באושר ובעושר עד עצם היום הזה" נעשה משמעותי ומשמח הרבה יותר, חי הרבה יותר.

זה מה שאדמו"ר הזקן אומר כאן: המטרה של הכל היא לשוב בשלום אל בית אבי, באופן שיהיה בזה יצחק, צחוק ותענוג, שנולד מכך שהתמודדנו בדרך, ושהפכנו, כבעלי תשובה, את החרן לרינה. זה מה שעושה את החזרה הביתה לשמחה כזאת.

כי אתה אבינו

וזהו שיאמרו לעתיד על יצחק דוקא כי אתה אבינו להיות כי זהו תכלית המכוון בירידת והשתלשלות העולמות כדי שעי"ז יהיה צחוק ותענוג למעלה כנ"ל.

היום האבא שלנו הוא יעקב אבינו. אנחנו נקראים בני ישראל, ובתנ"ך אנחנו נקראים הרבה פעמים על שם יעקב, יותר מעל שם אברהם או יצחק. כי היום אנחנו הולכים בדרכו של יעקב: יצאנו לדרך מבאר שבע לחרן, ואנחנו נמצאים עמוק בחרן, ומתמודדים עם כל הקשיים של המציאות ושל העולם. אבל כשנחזור הביתה, נרצה להגיע לבית של יצחק. הבית שלנו יהיה כמו האור של יצחק אבינו, שאומר: הכל טוב, הכל קשור לקדוש ברוך הוא.

וזה יהיה עיקר התענוג: יעקב מצליח בשליחות שלו ושב בשלום אל בית אביו. דווקא מי שהצליח לצאת מן הבית וללכת להתאמן בתוך העולם זמן רב, מצליח לחזור לבית אביו ולהיות במקום שבו הכל מאיר באור של הקדוש ברוך הוא. זה הדבר המשמח, וזו הכוונה.

שלום: המחבר שני הפכים

וזהו ושבתי בשלום כו'. כי בחי' ענג הנ"ל שיתגלה לעתיד הוא דוקא ע"י בחי' העלאות והמשכות שהם בחי' הבירורים למטה בבחי' אתכפייא ואתהפכא כנ"ל שנקרא בחי' שלום. להיות כי שלום הוא המחבר שני הפכים וכמ"ש עושה שלום במרומיו. שמיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש כו'.

הקדוש ברוך הוא עושה שלום במרומיו: המים והאש אינם מכבים זה את זה כשהם נמצאים למעלה. ומה פירוש שמים ואש מכבים זה את זה? בחיים שלנו אנחנו מרגישים בדרך כלל קרועים בין נטיות שונות. אנחנו רוצים דבר אחד ודבר אחר, ואיננו יכולים להשלים ביניהם. או שאנחנו עושים את האחד על חשבון השני, או שאנחנו מאזנים בין הנטיות כדי להיות שלמים. אדם נורמלי, אדם מתוקן, הוא בהקשר הזה אדם שאינו הולך עד הסוף על שום דבר בנפש שלו, ומאזן כל הזמן. ומי שהולך עד הסוף על משהו, אנחנו קוראים לו לא מאוזן, קיצוני מדי, מי שהולך על דבר אחד ומוותר על השני בצורה לא בריאה.

ולשוב בשלום אל בית אבי, כך מסביר כאן אדמו"ר הזקן, היא דווקא היכולת שלי לחבר יחד את כל החלקים השונים שלי, ובמקרה הזה קודם כל את הלמטה ואת הלמעלה שבתוכי. וזה נעשה כשאני עושה כל הזמן העלאות והמשכות.

כל העולמות הם אות אחת

ואף שהם אלף אלפין כמ״ש אלף אלפין ישמשונה ורבו רבבן קדמוהי וגו׳ וכמ״ש היש מספר לגדודיו. עכ״ז מאחר שהם בעלי גבול חיותם אינו אלא מבחי׳ אות א׳ בלבד שהוא בחי׳ דומם לגמרי לגבי שם הוי׳ שהוא בבחי׳ א״ס כו׳ כנ״ל.

אלפי אלפים משמשים את הקדוש ברוך הוא, וריבי רבבות לפניו, ״היש מספר לגדודיו״. יש אינסוף של בעלי גבול, אינסוף של נבראים. ובכל זאת, מאחר שהם בעלי גבול, החיות שלהם היא מאות אחת בלבד.

אדמו״ר הזקן אומר כאן משהו חריף יותר. אנחנו רגילים לומר שהעולם נברא בכ״ב אותיות, והוא מורכב מהרבה מאוד צירופים. בתניא אדמו״ר הזקן מביא מספרי הקבלה שיש רל״א שערים: יש המאמרות הבסיסיים, ומהם מתגלגלים צירופים רבים. בעינינו יש כאן דברים מורכבים. אבל הוא אומר: שימו לב. כשהקדוש ברוך הוא קיבל החלטה לברוא עולם, זה בשבילו כמו אות אחת, החלטה אחת, משהו אחד שהוא ייצב, ומתוכו צומחות אחר כך עשרים ושתיים אותיות, רל״א שערים, הרבה שורשים והרבה צירופים. כשמתבוננים, הכל צומח מנקודה אחת.

זה דומה למה שהתניא מביא, ״בא חבקוק והעמידן על אחת״: תרי״ג מצוות, ואם רוצים לכנס את כולן לכיוון אחד, אומרים ״וצדיק באמונתו יחיה״. להאמין, זה הלב של כל מה שקורה כאן. כך גם כשהקדוש ברוך הוא בורא את כל העולם. האר״י ז״ל מתאר את הצמצום: הקדוש ברוך הוא צמצם את עצמו לגמרי, ויצא קו קטן, וכל קו מתחיל בנקודה, באות אחת, שממנה הקדוש ברוך הוא ברא ופיתח את כל העולם.

אדמו״ר הזקן מדגיש כבר בפעם השנייה שאנחנו מרגישים עושר גדול בעולם הזה ובעולמות העליונים, הרבה מה לומר, הרבה מחשבות והרבה דברים שקורים. אבל כלפי הקדוש ברוך הוא הכל הוא אות אחת. והנקודה הזאת חשובה למה שהוא יסביר עכשיו, שזה מה שעושה כאן יעקב אבינו.

מכל האבנים אבן אחת: אות היו״ד

והנה השתלשלות כל העולמות ברבוי רבבות מדרגות תלוי הכל לפי אופן צירופי האותיות שבבחינת דבר ה׳ להתהוות נבראים פרטיים בעלי גבול ונפרדים כו׳. ויעקב אע״ה רצה להעלותם למעלה. לזאת ויקח מאבני המקום שהם אותיות הרבה ועשה מהן אבן אחת שהוא אות היו״ד שזהו וישם מראשותיו כו׳

כל ההשתלשלות, על ריבוי המדרגות שבה, היא צירופי אותיות של דבר ה׳. וכשאני רוצה לקשור את כל מה שקורה בעולם הזה אל הקדוש ברוך הוא, אני צריך לשים לב לשני דברים. בשלב הראשון: כל מה שקורה כאן, כל השתלשלות העולמות, מגיע מדבר ה׳, מן הקדוש ברוך הוא. ובשלב השני, אם אני רוצה לקשור את זה למעלה, אני צריך לחבר את הכל לאות אחת, לאות יו״ד. זה ״וישם מראשותיו״: הוא לוקח אבן ושם אותה מראשותיו.

ויהיה בחי׳ גילוי אור ה׳ למטה בבחי׳ יחוד וביטול בתכלית כמו שהוא למעלה בעולמות עליונים דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד כו׳ שעתה הוא מאין ליש כו׳ משא״כ לעתיד יהיה מיש לאין בבחי׳ ביטול ואתהפכא כו׳.

ואזי יתגלה בחי׳ ענג העליון שהוא בבחי׳ א״ס והוא בחי׳ יום הז׳ יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים שהוא בחי׳ גילוי ענג העליון כנודע שנעשה מהבירורים שלמטה בשיתא אלפי שנין כו׳.

אדמו״ר הזקן אומר כאן שעיקר התענוג הזה יתגלה בסופו של דבר דווקא לעתיד לבוא, ביום שכולו שבת. שבת היא היום של התענוג, ״וקראת לשבת עונג״. אבל היום, לכל שבת יש מוצאי שבת. הזכרנו את הנושא הזה בדרך אגב במאמר ״מים רבים״ על פרשת נח, ויש מאמר שלם בפרשת בהר שעוסק בשבת של היום ובשבת של העתיד. כאן הוא מוזכר על הדרך: היום אנחנו עדיין ממשיכים כל הזמן בעליות וירידות. גם כשיש לנו תענוג בה׳, כמו בשבת, אנחנו יודעים שלכל שבת יש מוצאי שבת, ובסוף נחזור לחרוש ולקצור.

לעומת זאת, לעתיד לבוא, ״בחריש ובקציר תשבות״: לא נצטרך יותר לעשות את כל הפעולות ואת כל המלאכות כדי להוציא חיות ואור ולחבר את העולם לקדוש ברוך הוא. הכל יזרום. זה יהיה באמת לעתיד לבוא, כשרוח הטומאה תעבור מן הארץ, וכל התהליך ייגמר. היום אנחנו יכולים רק לטעום מעט מן התענוג הזה.

וזהו ושבתי כו׳ אל בית אבי שהוא בחי׳ חזרה והשבה של בחי׳ יעקב מבחי׳ חר״ן כנ״ל לבחי׳ רנה שנק׳ בית אבי שהוא בחי׳ יצחק שהוא בחי׳ הצחוק והתענוג העליון שיתגלה לעתיד מבחי׳ אתכפיא ואתהפכא הנ״ל:

גם הציור הגשמי מתאים. יעקב אבינו יוצא מביתו של יצחק אל לבן, אל חרן, אל המקומות הקשים שאיתם הוא צריך להתמודד. וכשהוא יחזור הביתה, ״ושבתי בשלום אל בית אבי״, הכל יהיה טוב ושמח. ברגע שאנחנו לוקחים את יעקב כמשל, או כהדגמה, אפשר לומר שזו הכנת הקרקע ליציאה של כל עם ישראל אל העולם, אל הגלות, אל עולם הבירורים הגדול. יצאנו לדרך ואנחנו מבררים. יש לנו שבתות באמצע, ימי תענוג באמצע, ואנחנו מרגישים את התענוג הזה. אבל התענוג הגדול יהיה כשנסיים ונחזור הביתה לגמרי, ליצחק, למקום שבו הקדוש ברוך הוא שורה ומתגלה למטה כמו למעלה.

אם אני מתחיל סיפור ואומר: הזוג התחתן, והם נשואים באושר ובעושר עד עצם היום הזה, הסיפור נגמר לפני שהתחיל.

וכאמור, מתוך הכוח של אתכפיא בא אתהפכא. זה נעשה בכוח חזק הרבה יותר, וזה משעשע הרבה יותר. זה תענוג גדול יותר, כשמרגישים שקרה כאן משהו, סוג של נס, משהו מעניין. נגיד את זה במילים שלנו. אם אני מתחיל סיפור ואומר: הזוג התחתן, והם נשואים באושר ובעושר עד עצם היום הזה, הסיפור נגמר לפני שהתחיל. אין בו שום דבר מעניין ושום דבר בעל ערך. אבל כשיש

יו״ד, ה״א ושאר האותיות

שכמו שלמטה באדם יש שכל ומדות והאותיות הם המלבישים לבחי׳ שכל ומדות שמתלבשים בהם. כמו״כ למעלה יש בחי׳ חב״ד וז״ת רק שם הוא חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא ולאו מכל מדות אלין ששם הוא בבחי׳ יחוד ובטול בתכלית.

וכמ״ש לך ה׳ הגדולה וכו׳ וחיוהי וגרמוהי חד כו׳. ובחי׳ דבר ה׳ הם האותיות שבהם מתלבשים חב״ד ומדות שהם ע״ס עליונות. ובחי׳ אות היו״ד שהיא נקודה קטנה מרמז על היות שבו מתלבש בחי׳ חכמה שהוא בחי׳ אין ובטול בתכלית.

ואות הה״א שהיא בחי׳ התפשטות אורך ורוחב מרמז על שהוא בחי׳ לבוש לבחי׳ בינה וכו׳. וכמו״כ שאר האותיות שבהם מתלבשים בחי׳ מדות העליונות.

מה פירוש לקחת את כל ההשתלשלות ואת כל האותיות, להפוך אותן לאות אחת ולשים אותה מראשותיו? אדמו״ר הזקן מסביר: כמו שבאדם יש שכל ומידות, והאותיות מלבישות אותם, כך למעלה, בעולם האצילות, יש חכמה, בינה ודעת ושבע מידות. אלא ששם ״אנת חכים ולא בחכמה ידיעא״, הוא אינו תפוס בתוך המידות האלה, והחכמה שלו אינה נתפסת כלפי חוץ. שם הכל ביחוד וביטול בתכלית. כמו שבאדם יש בפנים את הנפש, ״איהו וחיוהי וגרמוהי״, ויש לו מידות וכל מבנה האישיות, כך גם למעלה. ההבדל הוא שאצלנו איננו יודעים לחוות איך הכל בטל לפנימיות שלנו, ואצלו הכל בטל אליו.

כמו שאמרנו, בשם הוי׳ בעיקר, ואחר כך בכל האותיות, הכל צירופים של דבר ה׳. הכל דיבור של הקדוש ברוך הוא. אות היו״ד רומזת על החכמה, על הנקודה הראשונה שלנו, ההתחלה שלנו. וכאן אדמו״ר הזקן מוסיף שהיא גם ״אין וביטול בתכלית״. אנחנו יודעים שפנימיות ספירת החכמה היא ביטול. ״איזהו חכם, הרואה את הנולד״: כשאני מגיע לנקודה הראשונה שלי, אני מרגיש שלא אני עשיתי את עצמי, שלא באתי משום מקום, כלשון התניא. אני חווה את הלידה שלי עצמי.

לפעמים נופל לנו בראש רעיון שבא משום מקום.

ואם נחפש את זה אצלנו בנפש במקום מוכר יותר: לפעמים נופל לנו בראש רעיון שבא משום מקום. זו החוויה: ״והחכמה מאין תמצא״. זה בא ממקום שאינני יודע מהו. זו חוויה של לידה, של משהו שנברא עכשיו, וממילא זו חוויה של משהו שבטל למה שמעליו. נולד כאן משהו, והוא בא ממקום שממנו באים עוד הרבה רעיונות, מקום גבוה וגדול הרבה יותר.

כשאני מתבונן בחכמה אחרי שכבר יצאה, כשהיא כבר עוברת לבינה, לאות ה״א, להתפשטות של אורך ורוחב, אני מרגיש יותר את המציאות שלה, את ה״תמצא״. אבל כשאני מתבונן איך היא נולדה, אני מרגיש את ה״איך״ שמאחוריה. אני מרגיש שכל מה שקורה כאן הוא כלום לעומת המאגר, המקום המקורי שממנו יכולים לצוץ רעיונות כאלה בלי סוף. אות היו״ד מסמלת את הביטול שלנו לקדוש ברוך הוא.

וזהו שיעקב עשה מכל האבנים אבן אחת שהוא אות היו״ד להעלותן לבחי׳ חכמה עילאה.

כך נעשה למעלה תענוג גדול. זה ההיפוך: לקחת את התודעה הנפרדת, מי שיכול להתענג מענייני העולם הזה ומלהרגיש את הממשות של עצמו, ולהפוך אותו למי שמתענג כשהוא מרגיש את הקשר שלו לה׳. זה עיקר החידוש שיש בעולם שלנו. על זה אומרת המשנה: ״יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא״. בעולם הזה יש את היכולת הזאת של תשובה, של אתכפיא ואתהפכא, של שינוי. והשינוי הוא שיוצר צחוק ותענוג מיוחד, לעומת מה שמצפים לו ומה שרגיל.

מחרן לרנה: החי׳ שנעשית ה׳

ואזי נעשה מבחי׳ חר״ן רנ״ה וכנודע על ענין חמץ ומצה שמאות החי״ת של חמ״ץ נעשה ה״א כמ״ש בזהר פ׳ פנחס ע״פ גער חי״ת קנה כו׳ ונעשה בחי׳ מצה. כמו״כ מחרן נעשה רנה כמ״ש באבוד רשעים רנה שהוא בחי׳ התענוג שנעשה למעלה מבחי׳ אתכפיא ואתהפכא כנ״ל.

ברמה הטכנית, לוקחים את המילה חרן, שאותיותיה ח׳ ר׳ נ׳, והופכים את החי׳ לה׳, ואז יש רנה, ר׳ נ׳ ה׳. כמו שההבדל בין חמץ למצה הוא ההבדל בין ח׳ לה׳. מבחינת צורת האות, ההבדל ביניהן הוא במקום הפתח. מסבירים שהפתח של החי׳ הוא למטה, והיא מסמלת מי שפונה כולו כלפי מטה. לה׳ יש עוד פתח, בצד, בחלק העליון, וכך היא מסמלת שהפנייה של האדם צריכה להיות גם למעלה.

ככל שזה זורם לי חלק יותר, החרן נעשה רינה.

ומבחינת ההגייה, ח׳ וה׳ הן שתי אותיות דומות מאוד. שתיהן גרוניות, ועיקר ההבדל ביניהן הוא החיכוך. אפשר לומר שהשאלה היא כמה אני מתחכך עם הקדוש ברוך הוא: כמה יש לי רצונות משלי, כמה אני כועס על כך שהוא רוצה משהו אחר ואני רוצה משהו אחר, וכמה זה זורם לי חלק. ככל שזה זורם לי חלק יותר, החרן נעשה רינה.

וזה בדיוק מה שאדמו״ר הזקן תיאר בגרון. כשיש לחלוחית, הגרון אינו נחר. מים הם סימן לתענוג: כתוב שהמים מצמיחים כל מיני תענוגים, ויסוד המים קשור לתענוג בנפש. כשאנחנו אומרים על אדם שיש בו חיות, אנחנו אומרים גם שיש בו לחלוחית. אנחנו מרגישים שמשהו חי הוא לח, מלא מים, ומשהו מת מתייבש. הלחלוחית הזאת, תחושת החיות והשמחה בקדוש ברוך הוא, גורמת לגרון לא להיות נחר, וגורמת לו לשיר. זה המהפך שמדובר בו כאן: מח׳ לה׳, ממצב של חיכוך למצב שבו הדברים זורמים, והוא יוצר את התענוג הגדול כלפי הקדוש ברוך הוא.

התענוג יתגלה לעתיד: בחריש ובקציר תשבות

והנה בחי׳ התענוג הזה יתגלה לעתיד דוקא שאז ואת רוח הטומאה אעביר כו׳ שלא יהיה עוד בחי׳ חשך ובירורי׳ כמו שהוא עתה בעליות וירידות אלא כמ״ש בחריש ובקציר תשבות כמבואר במ״א.

יעקב לוקח את כל ההתרחשויות "ברחוב": את כל מה שאני חווה ומרגיש, את כל מה שאני פוגש באבני המקום, בתרבות של המקום ובהתנהלות שלו. ואז הוא מסתכל פנימה ורואה איך כל זה נולד מן הקדוש ברוך הוא, רק ממה שה' רצה. וכשאני מתמקד וחודר פנימה עוד ועוד, אמצא בכל דבר שבעולם את הנקודה: מה הקדוש ברוך הוא רצה בסיפור הזה. ואז כל מה שהתפתח אחר כך, על כל העושר שאדמו"ר הזקן הדגיש קודם, אני רואה איך הוא נובע ממשהו שה' רצה, מענין שיש לקדוש ברוך הוא. וזה גורם לכל מה שמסביב להתבטל לקדוש ברוך הוא ולנקודה הראשונה והפנימית הזאת.

לזה אדמו"ר הזקן קורא להעלות את המציאות לבחינת חכמה עילאה: למצוא איך בתוך כל המציאות הכל קשור למקום הפנימי ביותר. כמו שאמר בהתחלה, זה עניינו של יעקב. יו"ד ועקב, זה הסיפור כולו. יעקב מתבונן בעקבים, בכל מה שקורה על הרצפה, בכל הדברים התחתונים, וקושר אותם לחכמה עילאה.

וישם אותה מצבה: מיו"ד לוא"ו

ואזי אח"כ וישם אותה מצבה הוא בחי' אות הוא"ו שעשה והמשיך מבחי' י' לבחי' ו' להיות התלבשות בחי' חכמה עילאה למטה בבחי' תומ"צ וכנודע תמונת אות הוא"ו שעל ראשו נקודת היו"ד ואח"כ הולך ומתמשך למטה כמו כן אורייתא מחכמה עילאה נפקת ונמשך ומתפשט למטה בדברים גשמיים כו'.

אחרי שיעקב עושה מכל האבנים אות אחת, הוא מתחיל להמשיך אותה למטה. יש כאן תהליך של העלאה ואחריו תהליך של המשכה, ואדמו"ר הזקן יסביר בהמשך שזו כל העבודה לאורך כל הזמן. הציור הפיזי הוא לקחת את הכל ולהפוך אותו ליו"ד, ואז להפוך את היו"ד לוא"ו, כלומר להמשיך אותה למטה.

כשאני נתקל במציאות גשמית, במציאות שנראית נפרדת, העבודה הראשונה שלי היא להתבונן היטב איך הקדוש ברוך הוא נמצא בתוכה. התוצאה של ההתבוננות הזאת היא מה שבהתבוננויות אחרות נקרא "רצוא": להסתלק מן העולם אל הקדוש ברוך הוא. אבל כאן אינני רק מסתלק מן העולם. אני מקפל את כל העולם איתי, ומסתכל איך כל העולם כולו בטל, ובמובן מסוים חסר משמעות ביחס לקדוש ברוך הוא. זו העבודה הראשונה של יעקב.

וזו אינה העבודה הסופית, כי הקדוש ברוך הוא רצה דירה בתחתונים, הוא רצה לרדת למטה. אחרי שקלטתי איך הכל בא רק מרצונו של ה', אני יכול להתבונן מחדש ולתת משמעות חדשה לכל מה שאני רואה בעולם. אני יכול לומר: הנה, כך הקדוש ברוך הוא רוצה שזה יהיה. לזה אדמו"ר הזקן קורא תורה: "אורייתא מחכמה עילאה נפקת", והתורה מתפשטת בדברים גשמיים.

במאמרים המקבילים למאמר הזה, אצל אדמו"ר האמצעי ובמקומות נוספים, מסבירים שההעלאה קשורה לאותיות התפילה. הרי הכל כאן אבנים, אותיות, וזה לב הסיפור. יש אותיות של תפילה, ובהן אני קושר את כל המציאות שלי, את החלק הנמוך שלי, למעלה: אני מתפלל לה' שיאסוף את הכל אליו. ויש אותיות של תורה, ובהן אני לוקח את הקדוש ברוך הוא ומוריד אותו לתוך העולם. זו ההעלאה וההמשכה בעבודה של יעקב.

חרן הוא גם מלשון חרון אף, כעס, אבל כאן אדמו"ר הזקן מדגיש את "נחר גרוני". האותיות עצמן נחתכות בפה, והקול יוצא מן הגרון. כשהגרון נחר, הקול יוצא בלי חיות. אלה העולמות הנפרדים: עולמות שבהם לא מרגישים את החיות שהקדוש ברוך הוא מחיה אותם, ולכן הדיבור יוצא בצורה לא מוצלחת. לשם הולך יעקב, כדי לגלות את האלקות גם בחרן.

תכלית הירידה: אתכפיא ואתהפכא

והנה תכלית המכוון בירידת והשתלשלות אור ה' כ"כ למקום חשך ועלמין דפרודי. היינו בכדי שיהי' אתכפיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא כו' להפוך את כל המדות רעות שהם האהבה ורשפי אש של הבלי עולם או הכעס כו' להפכם שיהיו רק לה' לבדו ולהיות בבחי' בטול הרצון לה' לבד ולא בבחי' יש ונפרד בפ"ע כו'.

כאן יש משהו שצריך לשים לב אליו. באופן טבעי היינו מצפים שהמהפך שהקדוש ברוך הוא רוצה הוא שהעולם יתנהג בפועל כמו שהוא רוצה, לפי התורה ולפי הכללים. ואדמו"ר הזקן שם את הדגש העיקרי במקום אחר: תכלית הכוונה היא שיהיה חשק, שתהיה אש של קדושה, אש של ה' ולא אש זרה. להפוך את המידות הרעות, את האהבה ורשפי האש של הבלי עולם או הכעס, כך שיהיו רק לה' לבדו, ושיהיה ביטול הרצון. כלומר, ההפיכה נוגעת קודם כל לתחושות הפנימיות. זה לב הסיפור.

ולכן האבא של העתיד לבוא הוא יצחק, שעניינו צחוק ותענוג, תחושה פנימית, יותר ממשהו שקורה בפועל בשטח. זה מתחבר גם למה שאדמו"ר הזקן כתב בפרשת לך לך: המטרה של כל הירידה לתוך העולם היא לגלות את התענוג של ה' מכל התהליך הזה, והגילוי יבוא כשאנחנו נתענג על ה', כמו בבבואה במראה, כמו שהוא מתענג עלינו. זו המטרה של כל בריאת העולם. וכשאנחנו מסתכלים על עבודת ה', צריך לשים לב שהלב שלה הוא להיות קשורים, לשמוח בקדוש ברוך הוא, והעשייה שמסביב היא המעטפת של הדבר הזה.

ונק' בחי' זאת בחי' תשובה שהוא בחילא יתיר כו' דהיינו המדות רעות שהם ברשפי אש להפכם ולהשיבם לה' לבד כנ"ל (וזהו במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקי' גמורים אין יכולים לעמוד). ועי"ז נעשה תענוג גדול למעלה והוא מבחי' אתכפיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא שלמטה.

וזהו יפה שעה אחת בתשובה כו' להיות שע"י בחי' תשובה דוקא נעשה התענוג למעלה כ"כ שהוא ממש כמשל צפור המדברת כנ"ל

המהלך הזה, התשובה, של יעקב שיורד לתוך חרן והופך אותו לרינה (תכף נראה מה זה אומר), יוצר הרבה מאוד כוח של תענוג כלפי ה'. כי הממשות של העולם חזקה הרבה יותר מן הממשות האישית שלנו, וכשאנחנו מתמודדים עם העולם, אנחנו מקבלים ממנו גם את הכוח והתוקף שלו. אדמו"ר הזקן מסביר זאת בהרבה מקומות בענין עולם התוהו: מן העולם אנחנו מקבלים כוח חזק יותר של תוהו, לעומת התיקון שממנו באה הנפש האלקית. הסברנו זאת במאמרים אחרים, ולא ניכנס לזה עכשיו.

בתחילה יעקב אוסף את כל האבנים לתוך אות היו״ד ומבטל אותן, ושם אותן מראשותיו. הוא שם את הכל מתחת לראשו ואומר: הכל כאן בטל, נמצא מתחתיי. ובבוקר כשהוא קם, הוא אומר: עכשיו אני מעמיד את האבן הזאת. כלומר, אני נותן לה מקום ומחשיב אותה, כשאני הופך אותה למצבה, ובזה אני ממשיך אליה את האור של הקדוש ברוך הוא שראיתי.

ויצוק שמן על ראשה

וזהו ויצוק שמן על ראשה פי׳ שמן הוא בחי׳ חכמה עילאה וכמ״ש שמן משחת קדש. להיות גלוי בחי׳ חכמה עילאה ממש למטה בבחי׳ מצבה הנ״ל שהוא בחי׳ תורה ומצות שמלובשים למטה בדברים גשמיים המחליף פרה בחמור כו׳ כשר פסול כו׳ עכ״ז יהיה בהם גילוי בחי׳ חכמה עילאה ממש כמו שהוא למעלה.

להעמיד אבן כמצבה פירושו לומר: אני מחשיב את האבן הזאת, אני נותן לה מקום, אני הופך אותה למשהו משמעותי. ולצקת שמן על ראשה פירושו להמשיך בה את אור החכמה, כך שאפשר יהיה להרגיש בתוכה את הנקודה הפנימית.

למה דווקא שמן מסמל את זה? שמן מסמל תמיד את הפנימיות של כל דבר. וכאן כתוב גם ״שמן משחת קודש״. בדרך כלל מסבירים את ההבדל בין ״קודש״ ל״קדוש״: קודש הוא קדושה עצמית, משהו שקדוש בפני עצמו, וקדוש הוא משהו שקידשו אותו. ״קודש״ הוא שם עצם, ו״קדוש״ הוא תואר. שמן משחת קודש מתאר שהשמן קודש בפני עצמו. הוא מביא את המציאות הפנימית ביותר, כמו החכמה עילאה, את הנקודה שהקדוש ברוך הוא רצה בתוך הסיפור, ויעקב יוצק אותו על האבן. הוא טובל את המציאות בתוך התפיסה שהכל קשור לקדוש ברוך הוא.

וכמארז״ל מה להלן באימה וביראה אף כאן באימה וביראה. פי׳ מה להלן בשעת מתן תורה על הר סיני שהיו באימה וביראה שאז הי׳ בחי׳ גילוי בתכלית ששמעו מפי עצמות המאציל אנכי ה׳ אלקיך כו׳. אף כאן היינו אף כמו שהתורה מלובשת למטה בדברים גשמיים יהי׳ ע״י גילוי חכמה עילאה ממש כמו שהי׳ אז וכמ״ש ואשים דברי בפיך כו׳.

אני מסתובב בעולם ומרגיש כאילו אני אצל הקדוש ברוך הוא לגמרי, כמו בגילוי הגדול ביותר.

אדמו״ר הזקן מדגיש שכשיעקב יוצק את השמן, הוא אומר בעצם: אני מסתובב בעולם ומרגיש כאילו אני אצל הקדוש ברוך הוא לגמרי, כמו בגילוי הגדול ביותר. ״מה להלן״, במתן תורה, היו באימה וביראה, כי שמעו מפי עצמות המאציל ״אנכי ה׳ אלקיך״. ״אף כאן״: גם כשהתורה מלובשת למטה בדברים גשמיים, ובלשון חז״ל, בכל מקום ובכל זמן שאנחנו לומדים תורה, יהיה על ידה גילוי של חכמה עילאה כמו שהיה אז.

הענין הזה מופיע אצל אדמו״ר הזקן יותר מפעם אחת, גם בתניא: הלימוד שלנו וההתייחסות שלנו לתורה צריכים להיות כאלה שאנחנו מרגישים איך הקדוש ברוך הוא שורה בתוך התורה, ובאמצעותה בתוך העולם, ממש עכשיו, כמו שהיה במעמד הר סיני. זה מה שיעקב עושה כשהוא

יצחק עניינו צחוק ותענוג, משהו מחודש. ו״יצחק״ הוא לשון עתיד, על מה שיתגלה. התענוג הזה בא מן הבירורים, מכך שאני מברר את המציאות כל פעם מחדש. מה פירוש לברר? כמו שאומרים היום: אני רוצה לברר משהו שאינני יודע. אני מסתכל על המציאות ואינני יודע איך היא קשורה לקדוש ברוך הוא, אז אני מברר, בודק. קודם אני רואה איך הכל בא לבטא משהו שהקדוש ברוך הוא רצה, ואחר כך אני רואה איך הכל באמת מבטא את זה, איך המציאות נותנת משמעות למה שהקדוש ברוך הוא רצה ואיך הוא שורה בתוכה. ההלוך ושוב הזה מביא אותי לצחוק, ליצחק.

וכמו התענוג והצחוק שלמטה שאינו אלא מאיזו שינוי והתחדשות כמו למשל צפור המדברת וכדומה שאין דרכה וטבעה לדבר משא״כ מאדם המדבר אין מקבלים תענוג כלל לפי שדרכו בתמידות לדבר.

תוכי שמדבר הוא דבר לא טבעי, ולכן הוא מעורר צחוק.

למה צחוק? אפשר לקרוא כאן בחצי חיוך שמאדם שמדבר יותר מדי אין מקבלים תענוג, וזו כמובן מילתא דבדיחותא. העיקר הוא שאדם מדבר, ואפילו מדבר דברי חכמה, זה דבר טבעי. תוכי שמדבר הוא דבר לא טבעי, ולכן הוא מעורר צחוק.

חרן: נחר גרוני

וכמו״כ ממש למעלה. הנה בחי׳ יעקב הוא י׳ עקב שהוא בחי׳ ירידת והשתלשלות אלקות עד למטה מטה גם בבחי׳ עקביי״ שהם עולמות הנפרדים לגמרי ובעלי גבול כו׳.

וכמ״ש ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה שנמשך ונשתלשל בהשתלשלות וצמצומים כ״כ להתהוות יש מאין בעלי גבול ועלמין דפרודי שהם בחי׳ נבראי׳ נפרדים שהם בחי׳ יש ונפרד בפ״ע שנק׳ חר״ן והוא מלשון נחר גרוני כו׳. והיינו שהחיות אלקות הנמשך ומתלבש בהם שנק׳ בחי׳ גרון שהוא קול כנודע מכוסה ומוסתר בהם לגמרי עד שהם עלמין דפרודי וחשך לגמרי כאלו הם יש ונפרד בפ״ע ואזי נק׳ חרן לשון נחר גרוני כו׳. וכמ״ש נאלמתי דומיה כו׳.

כך גם למעלה. כשיש ירידה למקום נמוך כל כך, להיות עולמות נפרדים, זה מעורר חיוך, צחוק ושמחה. ״ושבתי בשלום אל בית אבי״ פירושו שכשאצליח לגלות את האלקות למטה, אגרום לצחוק. אשוב אל בית אבי, אל יצחק: אגרום לחיוך אצל הקדוש ברוך הוא, כביכול אשמח אותו, על כך שהעלמין דפרודא האלה הצליחו להתחבר לקדושה.

והמקום הזה של עלמין דפרודא, אומר אדמו״ר הזקן, נקרא חרן, מלשון ״נחר גרוני״. מהו הדימוי הגשמי לעולמות הנפרדים? גרון ניחר. אדם מדבר ואין לו חיות. מה שמרטיב את הגרון הוא בדרך כלל החיות שבה אדם מדבר. כשהוא מדבר בחיות רבה, הגרון שלו אינו נחר, ויש לו קול. הבל הלב, השמחה והחיות הפנימית שאדם מרגיש כשהוא מדבר, נותנים לו קול טוב. וכשהוא מרגיש מנותק ממה שהוא אומר, ״נחר גרוני״.

מעמיד מצבה: הוא קובע את היסוד לכך שנוכל אחר כך לרצות להגיע למקום הזה, ולפחות לשאוף אליו.

וירימה מצבה: מבט הסובב

ולהיות גילוי כזה למטה הוצרך יעקב מתחלה להעלותן למעלה מעלה לבחי' סוכ"ע. וכמ"ש וירימה מצבה להיות כי נערץ סופן בתחלתן וע"ז נערץ תחלתן בסופן כו' שמדרגה היותר גבוה יותר יכולה לירד ולהתפשט מטה מטה כידוע:

אדמו"ר הזקן מוסיף כאן מדרגה. כדי לקחת את כל העולם, שנראה רחוק וזר, ולראות איך הוא קשור לגמרי לקדוש ברוך הוא, צריך קודם לעלות לבחינת "סובב כל עלמין". מבחינת הקדוש ברוך הוא, כל העולם הוא כמו אות אחת. זו אותה תנועה בדיוק: כשאני הופך את כל העולם לאות אחת, לאות יו"ד, אני עולה ממדרגת הממלא למדרגת הסובב. הממלא הוא האופן שבו הקדוש ברוך הוא מתייחס לכל פרט ופרט בעולם. הסובב הוא האופן שבו הוא מתייחס לכל העולם בשווה.

אתן דוגמה. מורה נכנס לכיתה. יש בעבודה שלו מה שהוא צריך להתייחס לכל תלמיד אחרת: עכשיו הוא מעביר שיעור, עכשיו מכין שיעור, עכשיו בודק שיעורי בית. ויש מה שכל זה קורה במסגרת העבודה, ומבחינתו הכל יחד הוא חלק ממשרת ההוראה שלו. כשהוא מתבונן בזה, זה יכול לתת לו כוח לעסוק גם בדברים שלא כל כך בא לו לעסוק בהם, בדברים נמוכים או קשים יותר, כי הוא אומר לעצמו: זה חלק ממה שאני רוצה, ללמד ילדים. חלק מזה הוא להטיל משמעת, לבדוק מבחנים, דברים שהם אולי החלק הנמוך של המקצוע, והם עדיין חלק מן המקצוע. כשאני מתבונן כך, אני שם לב איך כל פרט במה שאני עושה קשור לחינוך ילדים, למטרה הגדולה שלשמה באתי.

זה מה שיעקב עושה כשהוא מרים את האבן להיות מצבה. בתחילה הוא מסתכל איך כל הדברים בטלים לרעיון הבסיסי של בריאת העולם, להשראת השכינה. ואחר כך הוא אומר: כל פרט ופרט בסיפור הוא חלק מן ההמשכה לתוך המציאות, וכל פרט, בשווה, הוא חלק מן הסיפור הכללי של השראת השכינה כאן. זה נקרא להאיר את אור הסובב.

וזה הכרחי, כי "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן". רק כשאני רואה תמונה שלמה, כשהכל עובד ומתפקד, אני יכול לראות את המטרה. כמו אדם שעורך אירוע. האירוע מורכב מהמון פרטים, וכשאני עוסק בכל פרט קטן, אני יכול לפעמים לשאול מה זה חשוב ומה זה רלוונטי. אבל כשמסתיימות כל ההכנות, והאירוע קורה ומתרחש, ופתאום רואים איך כל הדברים יחד הם חלק מתזמורת שלמה שיוצרת אירוע יפה, דווקא אז אני אומר לעצמי: עכשיו הבנתי מה רציתי מלכתחילה, או מה רצה מי שארגן את האירוע. כל עוד עסקנו בפרטים, לא ראינו מה הוא רצה. עכשיו אנחנו רואים.

אי אפשר לוותר על חלק, כי אם אוותר על חלק, לא אראה את התמונה השלמה

כך גם כאן. רק כשאני מצליח לכלול את כל המציאות כחלק מרצון ה', להסתכל על הכל ולומר: הכל הוא הקדוש ברוך הוא, אז נופל לי האסימון ואני מבין מה קורה. לכן המבט של יעקב הוא להסתכל על הכל, דווקא על הכל ודווקא בשווה, כחלק ממה שהקדוש ברוך הוא רצה בעולם. אי אפשר לוותר על חלק, כי אם אוותר על חלק, לא אראה את התמונה השלמה ולא אצליח לראות את רצון הקדוש ברוך הוא.

וכך גם בחיים שלנו. כשאנחנו רוצים להיות יעקב, לרדת למטה ולהאיר את העקב ביו"ד הפנימית שלנו, כדי שזה יהיה שלם זה צריך לחלחל לכל רובד בחיים שלנו. אי אפשר לוותר על שום דבר, כי הכל חלק מן ההשגחה האלקית, הכל חלק מן הסיפור. רק כשאני מתבונן כך, אני יכול באמת להרים את המצבה, לקחת את כל ההתנהלות בחיים ולקשור אותה לגמרי לקדוש ברוך הוא.

העלאות והמשכות, ובית אבי הוא יצחק

וזהו ושבתי בשלום אל בית אבי והי' הוי' לי לאלקים. שכל זה יהיה ע"י העלאות והמשכות שממטה למעלה ומלמעלה למטה שהוא בחי' וישם מראשתיו כו' ואח"כ ויצק עליה שמן כו' כנ"ל כי הנה אבי קאי על יצחק וכמ"ש כי אתה אבינו שלע"ל יאמרו על יצחק כי אתה אבינו כו'.

איך משלימים את התהליך? "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים" יבוא על ידי שאני עושה כל הזמן את התהליך הזה של העלאות והמשכות. מצד אחד אני אוסף את כל המציאות, ורואה איך הקדוש ברוך הוא מאיר בתוכה ואיך הוא הנקודה הפנימית שלה, ובזה אני מבטל קצת את המשמעות של המציאות. ואז אני חוזר ואומר: רגע, הקדוש ברוך הוא רוצה להאיר כאן, בתוך המציאות, ואני נותן לה מקום. וברגע שאני עושה את זה, אני עולה לאבד את הקשר לה', כי ירדתי למטה. אז אני אוסף שוב, עולה למעלה, מאבד את הערך של המציאות, ויורד בחזרה למטה.

"ושבתי בשלום אל בית אבי" הוא הרגע שבו כל התהליך הזה מסתיים: כשהכל מנגן, הכל נוסע יחד, והצלחתי להרגיש איך הקדוש ברוך הוא מחיה את הכל ושורה בתוך הכל, אחרי כל התהליכים האלה.

ואיך זה קורה? "אבי" הוא יצחק, כמו שכתוב "כי אתה אבינו", שלעתיד לבוא יאמרו על יצחק "כי אתה אבינו". את הכוח להפוך את כל המציאות לקדושה למדנו בפרשות הקודמות שהוא הכוח של יצחק. יצחק חופר בארות: הוא יורד לעומק המציאות ותובע ממנה להאיר את אור ה'. ויעקב הולך כאן בדרכו, אלא באופן של יעקב: הוא גם יוצא החוצה, לחרן, ואינו רק יושב בארץ ישראל.

צחוק ותענוג: הציפור המדברת

והנה יצחק הוא מלשון צחוק ותענוג וכמ"ש צחק עשה לי כו' כל השמע יצחק לי והוא לשון עתיד שיתגלה בחי' התענוג העליון שלמעלה והוא ע"י בחי' הבירורי' שלמטה בבחי' אתכפיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא ע"י העלאות והמשכות כנ"ל.